

Stručni rad

UDK 821.163.4.09-31

**Goran SEKULOVIĆ (Podgorica)**

dob@t-com.me

## **Hronika naše pradomovine Duklje**

(Slobodan Vukanović: *Tuđemilski svici*, Nacionalna biblioteka  
Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje, 2017)

Kaže se (ako nas je išemu naučila istorija, tome svakako jeste) da se ono što nije zapisano nije ni desilo. Upravo iz ovog razloga je veliki značaj romana „Tuđemilski svici“ koji govori o jednom malo poznatom herojskom vremenu koje je utemeljio crnogorski narod. Nažalost, iz različitih istorijskih okolnosti, Crnogorci i ostali državljani – građani Crne Gore nijesu do sada imali prilike da se u različitim sferama stvaralaštva susretnu sa svojim kulturnim korijenima koji su nesumnjivo upravo u dobu o kojemu govori roman „Tuđemilski svici“. Zato ovaj roman prevazilazi samu literaturu i zahvata korpus više duhovnih sfera i akademsko-obrazovno-vaspitnih disciplina i nastavnih usmjerenja. Pa čak i u okvirima literarnog žanra i vrste čitalačke publike kojoj je namijenjen, on gotovo podjednako može da bude i jeste prijemčiv i za odrasle i za decu, a nerijetko u svom štivu daje sadržaje i etnološke, botaničke, lingvističke, antropološke, socijalne, istorijske, etnogenetske građe. Da se poslužim jednom piščevom mišlju – ovo je knjiga – kovčeg vredniji od zlata.

Prije nego nešto kažem o samom romanu, neophodno je ukazati na osnovne karakteristike vremena i doba, društva i epohe, države i prostora u kojima je pisac smjestio radnju romana iz kojih crpi osnovne umjetničke i poetičke poruke. To je neophodno učiniti ne samo zarad boljeg razumijevanja sadržaja i toka romana, već i zbog sagledavanja njegovog značaja i vrijednog bića u crnogorskom, mediteranskom i evropskom identitetskom ključu i doprinosa istome. Dakle, sada ćemo nešto reći o istorijskom bogatstvu i vjerskoj i kulturnoj složenosti crnogorskog identiteta i prostora kojem pripada i Crna Gora, a koje je učinilo da Crna Gora i njeni građani danas baštine sve pozitivne civilizacijske tekovine i Istoka i Zapada, čemu možemo zahvaliti što u crnogorskoj savremenoj literaturi prisustvujemo zavidnoj umjetničkoj transpoziciji naših evropskih identitetskih obzorja. Nesumnjivi dokaz za to je i roman „Tuđemilski svici“. Balkan, Ilirikum, kako se kroz više vjekova ova oblast i nazivala (dobivši ime po starosjedilačkom narodu u toj oblasti,

ili je rečena populacija dobila ime po geografskoj oblasti o kojoj je riječ), iz jedne, dakle, kako piše Žak Zeler, evropske „neodređene oblasti“ (Žak Zeler: „Počeci hrišćanstva na Balkanu“, CID, Podgorica, 2005, str. 33), koja „na neki način oscilira između Istoka i Zapada“ (isto, str. 38). U rimsko doba prostor Crne Gore pokrivala je provincija „na Jadranskom moru, Prevalitana, odvojena od Dalmacije“, koja je zajedno sa Gornjom Mezijom, dvije Dakije i Dardanijom, sačinjavala dijecezu Dakije, „koja je najpre u posedu Zapada, a zatim biva pripojena Istoku...“ (isto, str. 38). Počeci crnogorske istorije, onoga što danas nazivamo crnogorskim identitetom i pogledom na svijet kao evropskom vrijednošću, koji se prelama u religiji, nauci, književnosti, umjetnosti i u svim drugim sferama društva i stvaralaštva, baštine upravo ovu prethodno iznesenu vjersku, istorijsku i kulturnu kompleksnost i „sežu u doba ilirskih plemena, rimskih provincija, Gornje Dalmacije i Prevalitane...“ (Božidar Šekularac: „Crna Gora u doba Vojislavljevića“, Obod, Cetinje, 2007, str. 7). Samo narodno, etničko ime Ilir je označavalo u cjelini zajednički naziv za sve stanovnike Ilirikuma, bez obzira kojim su sve antičkim balkanskim narodima i posebnim etničkim grupama pripadali. „Dolazak Slovena bio je nesumnjivo važan događaj u istoriji Balkana, isto tako kao što je važna njihova pojava na prostoru Prevalitane, bolje reći od presudnog značaja za dalji istorijski razvoj ovog područja“ (isto, str. 13).

Novija istraživanja pokazuju da je Ilirkum i Balkan imao u civilizacijskom i vjerskom pogledu i prije svega po pitanju širenja hrišćanstva i njegove sudbine, mnogo širi i veći značaj nego što je to tradicionalno smatrano i prihvatano. „Reklo bi se da je ova zemlja Ilirikum bila predodređena, u antici kao i danas, čak i samom svojom geografskom neodređenošću, koja je povezuje istovremeno i sa Zapadom i sa Istokom, sa mediteranskim Jugom i germaniskim Severom, za jednu osobenu ulogu, da ova očigledna neodređenost nije, međutim, ranije dopustila da se predvidi takav značaj“ (Žak Zeler: „Počeci hrišćanstva na Balkanu“, CID, Podgorica, 2005, str. 528). Dukljanski Sloveni kao preci današnjih Crnogoraca su više vjekova baštinili religijske, duhovne, kulturne, književne, civilizacijske vrijednosti i Istoka i Zapada. „Na teritoriju Duklje od pokrštenja naroda pa sve do Nemanjića vladala je rimokatolička vjera. To se vidi već odatle, što je Duklja pripadala pod spljetsku mitropoliju sve do Vojislava. Istom ovaj je svojoj zemlji ishodio samostalnu mitropoliju na...“ (Fran Milobar: „Dukljanska kraljevina“, Crnogorsko kulturno društvo „Montenegro – Montenegrina“, ICJJ „Vojislav P. Nikčević“, Osijek, Cetinje, 2008, str. 178). To je ostavilo značajnog traga i uticaja na sveukupne poglede, osobito vjerske, crnogorskog naroda, što je imalo za posljedice i toleranciju i trpeljivost prema drugim konfesijama, narodima i kulturama. U ovome se nalaze korijeni i izvorna, autohtona, velika snaga i kasnijeg viševjekovnog

oslobodilačkog, nacionalnog, identitetskog, civilizacijskog i kulturološkog vođstva i predvodništva Crnogorske pravoslavne crkve u stalnoj i gotovo neprekinutoj borbi Crnogoraca za slobodni nacionalni i državni život, kao i, dosljedno i posljedično tome, savremenog crnogorskog multikulturalizma – interkulturalizma. „Približno jednako udaljeni od hrišćanskih centara, svoj put prema pokršćavanju dukljanski Sloveni nalaze u kulturnom bogatstvu Rima i Konstantinopolja. Težeći ka nezavisnosti zemlje koju su naselili, oni vješto laviraju između ovih centara. Otuda još od srednjeg vijeka do danas nalazimo u Crnoj Gori sintezu između latinskog, vizantijskog i slovenskog u umjetnosti, graditeljstvu, književno-bogoslužbenom jeziku, religiji, kulturi i literaturi. I ne samo to: još od 396. godine, vremena kada car Teodosije Veliki podijeli Rimsko carstvo na Istočno i Zapadno preko dukljanske zemlje su se prelamale mnoge važne granice“ (Božidar Šekularac: „Crna Gora u doba Vojislavljevića“, Obod, Cetinje, 2007, str. 13–14).

Današnja teritorija Crne Gore kao dijela prostora Balkana i Ilirikuma postala je jedan od činilaca i elemenata preko kojega se Vizantija širila na zapad Evrope. Konstantin Veliki je priznanjem hrišćanstva kao zvanične religije i ideologije „obnovljenog Rima“ širom na Zapad otvorio vrata mnogim propovjednicima i propagatorima hrišćanske vjere sa Istoka. Novija istraživanja pokazuju da je Ilirikum bio u centru snažnih hrišćanskih početaka i da je baštinjen velikim brojem istočnjačkih kultova. Dakle, nema sumnje u osobiti značaj koji je prostor Balkana i Ilirikuma, pa i Crna Gora kao „dukljanska zemlja“ i kao jedan od njegovih djelova, imao za utemeljenje i kasniji razvoj, podjele i međusobne uticaje unutar hrišćanstva kao jednog od najfundamentalnijih znakova evropskog identiteta. Ilirikum i Balkan su nesumnjivo bila granična područja između Istoka i Zapada ne samo kada su katolicizam i pravoslavlje u pitanju, već i islam i hrišćanstvo. U VIII i IX vijeku islam je „već postajao zvanična vjera – ideologija arapskog svijeta“, a „Sloveni su bili najamničke: i arapske i vizantijske... Dvovjeraca i poluvjeraca muslimana... bilo je mnogo na prostorima nekadašnje južne Trakije, vardarske Makedonije, sjevera Novoga Epira, pa i na graničnim prostorima Prevalitane i Donje Mezije“. (Vojislav D. Nikčević u knjizi: „Digenis Akrita“, ICJJ „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009, str. 59–60). Ova nas saznanja upućuju na činjenicu veoma ranog prisustva svih velikih, monoteističkih religija na prostoru Ilirikuma. Uz to, kada se ovom neprekinutom tragu uticaja mnogih stranih kultura, naroda i imperija, posebno katoličanstva i pravoslavlja, doda i onaj kasniji viševjekovni islamske religije, koja je posebno dugo djelovala baš na Balkanu, s jedne, i oslobodilačka tradicija i borba koju su Crnogorci više vjekova vodili na čelu sa velikodostojnicima svojih različitih dinastija i pravoslavnim vladikama svoje nezavisne, autokefalne, narodne, nacionalne crkve, kao i du-

hovnim i svjetovnim gospodarima, s druge strane, jasno je koliko je u vjerskom, kulturnom i civilizacijskom pogledu bio i ostao složen mozaik zemlje kao Crna Gora (ranije Duklja i Zeta). „To je teritorija na kojoj su se vjekovima dodirivali i ukrštali katolicizam i pravoslavlje, a kasnije i islam. Ovdje su ostavili tragove Iliri, Kelti, Tračani, Vizantijci, Franci, Ugri, Mlečani, Turci, Australijanci, Francuzi...” (Božidar Šekularac: „Crna Gora u doba Vojislavljevića“, Obod, Cetinje, 2007, str. 14).

Iz svega ovoga vidi se da su Crna Gora (ranije Duklja i Zeta) i crnogorski identitet nerazdvojni dio i sadržaj ukupnog evropskog trajanja. Ovaj značaj je utoliko veći što Crna Gora vjekovima baštini civilizacijske, kulturne i religijske vrijednosti, tradiciju i ukupno nasljeđe (arhitektonsko, vjersko, umjetničko, filozofsko, literarno...) i Istoka i Zapada. Na njenom prostoru graniče se, dodiruju i susrijeću, stvaralački sublimiraju i prožimaju Istok i Zapad kao paradigme i simboli svega poželjno ujediniteljskog i potrebnog civilizacijskog i životnog bića cjelokupnog. Sve ovo bogatstvo života tokom više hiljada godina na našim crnogorskim i širim ilirskim prostorima se na veoma uspješan način višedimenzionalno (literarno, etničko-narodno-nacionalno, istorijski, jezički, društveno, mentalitetsko-karakterološki...) umjetnički iskazuje u romanu „Tuđemilski svici“ čiji je naslov veoma dobro odabran ne samo kao izraz romaneskne radnje i njenog sadržaja, već i kao spoj jednog od u hiljadugodišnjem trajanju najveličanstvenijih stvarnih, legendarnih i u pozitivnom smislu mitskih crnogorskih istorijskih toposa koji govori o neuništivom dukljanskom i crnogorskom duhu i najsuptilnijih, najtananijih, najduševnijih i najpoetskijih simbola prirode i u njenoj cjelini i konkretno u prostoru Crne Gore. Kroz naslov ovog romana progovara crnogorska duša i dukljanski, crnogorski duh blagosti i oprosta, otvorenosti prema svima, ali i odlučnosti i prkosa, otpora i vazdašnje spremnosti da se na svaki atak na slobodu i nezavisnost odgovori hrabro i odvažno, viteški i čojški. Sam naslov upućuje na vječnost Crne Gore i nema samo čisto umjetničko-literarnu, već i vaspitno-prosvjetno-edukativnu i širu kulturološku i prosvjetiteljsku vrijednost.

Slobodan Vukanović je dobro ukomponovao tematski sadržaj osnovnog toka romana u način pričanja i makro arhitektoniku djela koje je inače napisano crnogorskim jotovanim književnim standardom. Hroničar piše ljetopis Veljeg Dola, jednog mjesta – dijela naše pradomovine Dukljanske kraljevine, te u njemu saznajemo gotovo in vivo, maltene kao direktni saučesnici, sve što se zbiva na toj vječno živoj pozornici od časa nastanka romana. Puno je izvanrednih detalja u romanu, kao što je pjesma posvećena smrti šest vitezova čije grobove čuvaju svici. Đeca su u srži njegovoj, a kako bi i bilo drugačije kada je potrebno napraviti umjetničko-obrazovno-vaspitni vremenski lik star hiljadu godina. A đeca su uvijek prisutna jer bez njih se ne bi ni došlo dovde dokle

se stiglo, tj. do obnove naše hiljadugodišnje državnosti i ona predstavljaju pravu i jedinu budućnost svake zemlje. Družina je to hrabra i plemenita u Vukanovićevoj romanu, koja se prati od najranijeg djetinjstva do pune mladosti i pogibije njihove slavne u odbrani svoje domovine. Ostaje samo Mare, koja je simbol i ovog romana i dukljanske, crnogorske zemlje. Prava žena ratnica, po-  
žrtvovana i odana kćerka, sestra, majka. Prava Dukljanka, prava Crnogorka. Preko ovog lika pisac je spojio prošlost, vrijeme o kojem piše i budućnost, stigavši i do naših dana. Rascvjetalo se stablo dukljansko kao vječno crnogorsko trajanje. Tu je još mnogo likova koji se izdvajaju. Pisac je dobro „balansirao“ između makro i mikro istorije, između prikazivanja dvora, vlastele i običnog naroda. Dao je i jedne i druge na sasvim uspio, nepretenciozan način, čitljiv i lako pamtljiv. Ovo je roman koji će se lako čitati. I kao svako djelo popunjava ogroman prethodni prazni prostor i on može da se u budućnosti račva u više novih literarnih štiva sa tematikom iz dukljanskog doba, posebno u literaturi za decu, pa i u dramskoj literaturi za decu različitog uzrasta, za što bi se morale zainteresovati mnoge crnogorske kulturne institucije da pomognu i ove i sve slične buduće projekte.